

DIMITAR HRISTOV, MA
KATERINA SHARKOVA KOCEVSKA, PHD

М-Р ДИМИТАР ХРИСТОВ
Д-Р КАТЕРИНА ШАПКОВА КОЦЕВСКА

*Правен факултет „Јустинијан Први“,
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје,*

NEW PROGRESSIVE TAXATION INSTITUTIONAL APPROACH

НОВ ИНСТИТУЦИОНАЛЕН ПРИСТАП КОН
ПРОГРЕСИВНОТО ОДАНОЧУВАЊЕ

Abstract

Institutions have a huge influence on the way of economy, production, and exchange in the modern world. The subject of research in this paper are economic institutions, their evolution, growth, as well as their impact on economic life in countries around the world. Institutions, including economic institutions, are examined in detail by New Institutional Economics, a relatively new economic doctrine, which focuses on institutions as the rules of the game that shape human behavior. In this paper, special attention is paid to taxes and their role as an economic institution, as opposed to the traditional understanding of taxes as a fiscal instrument and a tool of fiscal policy. The text identifies three channels through which progressive tax models influence and shape human behavior: their impact on income redistribution and reducing inequality; the impact on public revenues, especially the revenues of the central budget and the possibility of serving as a corrective to the inequality in income distribution which is a direct consequence of indirect taxes.

UDC NO. 32
ISSN: 1857 – 9167
E ISSN: 1785 – 6812
EBSCO HOST (MID HZFL)

PUBLISHED BY
MACEDONIAN POLITICAL SCIENCE FORUM
SINCE MMXIV

1. Вовед

Истражувањето на економскиот живот, начинот на стопанисување, производството, размената, цените и останатите економски појави, резултира во организирано формулирање на различни тези и хипотези за начинот на кој се создаваат, развиваат и еволуираат економските феномени. Овие тврдења се организираат во посебни економски теории, секоја со сопствен белег, предмет и методологија на истражување, а кои се втемелени на основни вредносни премиси и нормативен инструментариум. Дваесеттиот век ја прошири листата со економски теории за неколку важни школи, како што се: Кејнзовото економско учење, монетаризмот, економијата на понуда, теоријата на јавен избор, новата Кејнзијанска школа, новата класична економија и други. Една од овие современи економски доктрини, која што со текот на времето станува се повеќе популарна меѓу економистите и економските теоретичари е Новата Институционална Економија (НИЕ). Особен придонес во формулирањето и во развојот на НИЕ имаат Роналд Коуз, Даглас Норт, Роберт Фогел и Оливер Вилијамсон, кои патем во различни периоди се и добитници на Нобеловата награда за економија.

Во овој труд главен акцент ќе ставиме на даноците, како едни од основните економски институции, начинот на нивно создавање и нивното влијание врз животот на луѓето. Даноците во голема мера влијаат и го обликуваат човековото однесување, и затоа е значајно нивното темелно познавање и разбирање.

Трудот е организиран на следниот начин. Веднаш по воведот, во вториот дел од трудот, се дефинирани и објаснети економските институции. Во третата точка е анализиран системот на прогресивно оданочување низ призмата на Н.И.Е., односно прогресивното оданочување како економска институција. Ефектите од прогресивното оданочување во однос на распределбата на доходот и буџетските приходи и корективните ефекти врз фискалната политика се поместени во четвртата, финална точка. Заклучните согледувања се поместени кон крајот на трудот.

2. Поим и значење на економските институции

Економските институции ги поставуваат „правилата на игра“ во едно општество, како што се законите и општествените норми, контролата на корупцијата, сопственичките права или

начинот на кој се обезбедуваат јавните услуги. Тие се разликуваат многу во различни земји. Економските институции можат да бидат поврзани со зрелоста на политичките институции, на пример, ефективност на ограничувањата на политичката моќ, географската поставеност, историјата на една земја и структурата на нејзиното општество. Економските институции може да се обликуваат и од интеракциите помеѓу различни земји и култури, особено во поглед на степенот до кој земјата е отворена за трговија, инвестиции и финансиски текови (Lehne, Mo & Plekhanov, 2014).

Економските институции можеме да ги разбереме како подгрупа на институциите кои исполнуваат одредена економска функција. Вака дефинирани, економските институции ги вклучуваат аранжманите кои: 1) ги воспоставуваат или ги заштитуваат сопственичките права, 2) ги олеснуваат трансакциите или 3) дозволуваат економска соработка и организација (Wiggings and Davis, 2006, стр.2).

Според една друга дефиниција (Econlyb, 2021), економските институции можат да бидат толкувани на два начина:

- 1) како специфични агенции или организации, кои можат да бидат јавни или приватни, и кои се посветени на прибирање и анализа на економски податоци или се одговорни за обезбедување на добра и услуги кои се важни за економијата на една земја. Канцелариите на даночните управи, централните банки, заводите за статистичка обработка на податоци преставуваат примери за вака дефинирани економски институции;
- 2) како добро воспоставени аранжмани и структури кои се дел од културата и општеството. Пример за вака дефинирани економски институции се пазарите за различни производи, банкарскиот систем, социјалните програми, заштитата на сопственичките права и др.

Една од суштинските карактеристики на институциите, вклучително и економските институции е нивната константност. Еднаш воспоставените економски институции се склони кон инерција. Институциите, во принцип тешко се менуваат, дури и во ситуациите кога стануваат застарени, излишни или несоодветни. Причината за ваквата манифестација е тоа што институциите се вредни поради нивната предвидливост, додека честите промени на веќе воспоставените норми не се посакувани. Дополнително, одредени институции ги гарантираат

сопственичките права и обезбедуваат корист за конкретни интересни групи во општеството. Овие групи можат да ја искористат својата моќ и општествено влијание да спречат институционална промена која би ги загрозила нивните интереси и би ја намалила користа која да добиваат од тековните институции. Затоа, промената на институциите е прашање во фокусот на институционалната анализа на политичката економија која промената на институциите ја гледа како резултат на делувањето на одредени интересни групи кои се обидуваат да го заштитат сопствениот интерес и привилегии, а не како на објективна потреба за ефикасно и ефективно функционирање на институциите.

Новата институционална економија емпириски потврдува дека економските институции се важна детерминанта на економскиот растеж (Hall and Jones, 1999; Acemoglu, Johnson and Robinson, 2001). Заштитата на правата на сопственост, ефикасното спроведување на законите и договорите и ефикасната бирократија, дополнети со поттикнувачки систем на неформални економски правила и норми, е силно позитивно корелирана со подобри економски перформанси низ времето. Функционирањето на институциите потенцијално може да го поттикне развојот преку неколку различни канали, односно фактори.

Прво, одредени економски институции можат да ги поттикнат инвестициите во економијата. Неопходен услов да се донесе одлука за инвестирање е постоење на добро дефинирани и заштитени права на приватна сопственост. Гарантираните сопственички права ги поттикнува инвеститорите повеќе да вложуваат, *ceteris paribus*. Ниските бариери за размена и трговија, едноставните услови и постапки за добивање кредит, постоењето на ниски даноци кои ја зголемуваат профитната основа, исто така, можат да делуваат поттикнувачки за инвестициската активност. Инвестициите е очекувано да се зголемуваат и при постоење на амбиент во кој е едноставно и евтино да се регистрира бизнис и во кој трошоците за водење на бизнисот се ниски и однапред предвидливи. Понатаму, ефикасните економски институции можат да го поттикнат развојот и преку поддршката на техничките иновации. Овде посебно значајни се правата од интелектуална сопственост. На пример, постоењето на патентната заштита делува поттикнувачки за приватните претпријатија да инвестираат средства за истражување и развој и на тој начин да ги иновираат добрата, услугите, процесите или внатрешната организација. Не помалку важно е и влијанието кое го имаат економските институции врз организациите.

Можеме да заклучиме дека економските институции имаат многу важна улога во креирањето на поттикнувачко окружување за економскиот растеж, преку гарантирање на правата на сопственост, спроведувањето на договорите, подобрување на информираноста на субјектите, подобрување на соработката и олеснување на размената и др. Добро дефинираните и ефикасни економски институции ги намалуваат информациските трошоци, ризикот и неизвесноста. Економските институции ја утврдуваат рамката во која се одвива економската размена, и затоа се од огромна важност за поттикнување на развојните процеси во земјите ширум светот.

3. Даноците како економска институција

По краткиот и општ преглед за економските институции, во овој дел ќе ги определиме даноците како една специфична економска институција, согласно новата институционална економија. Даноците претставуваат јавни приходи, што државата ги наплаќа од физичките и правните лица, односно од даночните обврзници. Оданочувањето отсекогаш било едно од централните прашања во политичката економија, бидејќи тоа е еден од неопходните услови за финансирање и непречено функционирање на државниот апарат (Karciski & Kiser, 2017). Основната функција на даноците е фискалната, односно собирањето приходи за потребите на државата. Покрај нивната фискална функција, даноците и даночните приходи имаат многу важна улога при водењето на макроекономските политики, посебно при водење на стабилизационата фискална политика, но и политики за редуцирање на инфлацијата (Дамеска, 2020). Меѓутоа, даноците се важни и од институционален аспект. Имено, различните даночни аранжмани имаат далекусежно влијание врз обликувањето на човековото однесување и човековите акции. Индивидуите и претпријатијата носат различни одлуки за алокација на нивните ресурси при постоење различни фискални правила на игра. На пример, високите даночни стапки и зафаќањето на поголем дел од доходот од страна на државата, делуваат демотивирачки за економските субјекти. Даноците можат да влијаат и на факторите на понудата и на побарувачката. Намалувањето на маргиналните даночни стапки за платите може да ги поттикне луѓето да работат повеќе. Пониските маргинални даночни стапки на каматите, дивидендите и капиталните добивки, пак, можат да го поттикнат штедењето. Даночните олеснувања можат да поттикнат создавање на нови идеи што ќе се прелеат за да и помогнат на

пошироката економија. Меѓутоа треба да имаме предвид дека намалувањето на даноците исто така може да има негативни ефекти врз понудата. Ако намалувањето го зголеми приходот на работниците по оданочување, некои може да изберат да работат помалку и да имаат повеќе слободно време. Даночните одредби, исто така, можат да го нарушат начинот на распоредување на инвестицискиот капитал (Gale & Samwick, 2014). Затоа, даноците влијаат врз обликување на човековото однесување и активности, слично како останатите економски институции за кои беше дискутирано во претходната глава. Понатаму во текстот, ќе ги разгледаме даноците како економска институција.

Според Стеимно и Толберт (Steinmo & Tolbert, 1998), рамката во која се носат одлуки во врска со јавните политики во едно општество директно зависи од структурата на политичките институции во земјата. Во земји каде една политичка партија има контрола врз парламентот (англ. majoritarian government), владеачката партија има помал поттик да се додворува на другите политички субјекти преку зголемување на јавната потрошувачка. Всушност, во вакви околности, може да се јави поттик да се намалат даноците за поддржувачите на партијата, доколку потрошувачката може да биде одржувана во постоечките фискални граници. Од друга страна, во земји каде една партија доминира во парламентарниот процес (англ. dominant coalition government), може да се јават сосема различни исходи од различните институционални аранжмани. Во овој случај, политичките елити од доминантната партија можат полесно да постигнат договор со нивните коалициски партнери за зголемување на даноците и јавната потрошувачка. Коалициските партнери може да имаат рационално очекување дека ако се согласат со зголемувањето на даноците, тие (или нивните конституенти) би имале директна корист од зголемувањето на јавното трошење. Нивната мотивација е сосема поразлична споредено во ротирачките коалиции (англ. shifting coalition governments). Доколку во земјата постои ваква поделба меѓу коалициските партнери и дојде до пораст на даночниот товар, може да се случи најголемата политичка партија да ја загуби власта. Може да заклучиме дека, различниот вид политички институции, претставени како односите меѓу политичките партии во и надвор од владата, создава различна корист за конституентите на партиите. Односно, просечниот даночен товар да биде помал во земји во кои постојат поголем број на помали партии, споредено со земји во кои постојат коалиции во кои доминира еден субјект.

Системите на оданочување се производ на структурните услови, политичките институции и интеракциите меѓу нив. На пример, разгледувајќи ги даночните системи од агол на Карчески и Кајзер (Karceski & Kiser, 2017) во предмодерните држави тие биле во функција на стагнантна економска структура, аристократска моќ, чести војни и автократски институции за креирање политики. Добиените даночни системи се карактеризирале со ниски приходи, регресивни даночни структури и неефективни патримонални администрации. Со развојот и дифузијата на индустрискиот капитализам, системите на оданочување драматично се трансформирале. Во современите држави, даночните системи биле обликувани од брзиот економски раст, зголемената глобализација и развојот на неколку различни демократски политички институции. Даночните системи што се развиле можеле да извлечат многу повеќе приходи, станале многу попрогресивни и се потпирале на централизирани бирократски администрации кои се многу поефикасни од предмодерните. Системите на оданочување се исто така производ на интеракциите помеѓу нивните компоненти. Даночната администрација ги обликува и даночните приходи и даночната структура, даночните приходи влијаат на даночната администрација, а даночната структура влијае и на даночните приходи и БДП и на даночната администрација.

4. Ефектите од прогресивното оданочување

Потенцијалната размена меѓу економскиот раст и еднаквата распределба на доходот е во центарот на економско – политичката дебата уште од почетокот на модерниот економски свет. Креаторите на политиките, особено во земјите во развој, се соочуваат со избор меѓу поттикнување на економскиот растеж и намалување на нееднаквоста во доходот. Во економската теорија, не постои општ консензус околу тоа дали порамномерната распределба на доходот доведува до повисоки стапки на економски растеж.

Зголемената нееднаквост на доходите и имотот станува приоритетен економски и социјален проблем на денешницата. Актуелна е тезата дека во општество со висока стапка на доходна нееднаквост меѓу социјалните слоеви, соодветно е да се воведат одредена прогресија во даночната структура. Воведувањето на прогресивен данок може да придонесе за прераспределба на доходот, а со тоа и на намалување на целокупната нееднаквост во општеството. Одреден степен на прогресија исто така е соодветен доколку владата сака да се

справи со негативните регресивни ефекти од други даноци, како што се индиректните даноци. Гледано низ историска перспектива, појавата на прогресивното оданочување е поврзано со потребата да се обезбедуваат средства во јавните буџети врз основа на суштинскиот концепт на солидарност. Дополнително, прогресивното оданочување се смета за еден од најважните автоматски макроекономски стабилизатори во пазарните економии и кој обезбедува вграден, односно автоматизиран, одговор на владините приходи на економските промени (Zubalová, Geško & Borza, 2020).

Со либерализацијата на капиталот, економската нестабилност се зголеми во економиите во развој. Како алтернатива, во вакви услови, се смета воведување на понагласена даночна прогресија. Ова може да доведе до повеќе приходи, понагласени антициклични политики, поголема еднаквост на приходите и со тоа постабилен раст на побарувачката. Исто така, важно е да се забележи дека може да има ограничувања за дизајнот на даночните политики како што се владините трошоци, меѓународната даночна конкуренција и либерализацијата. Прогресивното оданочување е поврзано со зголемен приход и капитал и зголемен потенцијал за антициклична фискална политика. Меѓутоа, потенцијалните користи од воведувањето на прогресивно оданочување на доходот се намалуваат при постоење на индиректни даноци на потрошувачка (Weller & Rao, 2010).

4.1. Прогресивното оданочување и распределбата на доходот

Функционирањето на различните даночни системи и нивното влијание врз работната мотивација се предмет на дискусија во современите политички и економски дебати. Преку основната карактеристика на пропорционалниот данок се претпоставува дека системот го доведува до се повисоки перформанси, додека праведноста на прераспределбата на овој данок, претпоставува дека јазот помеѓу богати и сиромашните е сведен на минимум (Pántya et al, 2016).

Од макроекономска перспектива, прогресивното оданочување може дополнително да ги зајакне политиките на редистрибуција на доходот. Стандардниот пристап кон ова прашање претпоставува дека постои нагласен *trade – off* меѓу (пре)распределбата на доходот и ефикасноста. Меѓутоа, одредени теоретски модели објаснуваат дека прераспределбата може да

биде поттикнувачка за аутпутот и вработеноста, како на краток, така и на долг рок. Доколку во економијата постои недоволна потрошувачка и ако нееднаквоста штетно се одразува на приватната потрошувачка, тогаш водењето на редистрибутивна политика преку прогресивно оданочување ја поттикнува личната потрошувачка, што, пак, може да го поттикне растот и вработеноста во земјата (Godar, Paetz, & Truger, 2014).

Голем дел од државите со пропорционален данок имаат тенденција да имаат поголеми нееднаквости во расположливиот доход и помало редистрибутивно влијание во нивните системи за данок и социјална помош. Тука се поставува прашањето, дали прогресивните даночни реформи можат да ја намалат нееднаквоста во доходот. Една студија која ги оценува ефектите од прогресивното оданочување во селектирани земји од Централна и Источна Европа покажува дека зајакнувањето на прогресивните елементи на данокот на личен доход позитивно влијае врз прераспределбата на доходот и ја зајакнува еднаквоста, истовремено зголемувајќи ги даночните приходи (Journard, Pisy & Bloch, 2012).

Во поглед на правилна распределба на доходот, прогресивното оданочување, заедно со придобивките од социјалното осигурување имаат единствена цел, односно да ја подбрат состојбата на најсиромашните во општеството. Правичниот даночен систем треба да доведе до правилна редистрибуција на средства помеѓу богатите и сиромашните. Освен овој аспект што го прави прогресивниот систем на оданочување доста праведен и ефикасен, не треба да се заборава дека иститот треба да биде и кохерентен и едноставен за имплементирање во едно општество.

Иако структурата на даноците може да биде проблем за владите на секоја држава, бидејќи националните економии се претежно отворени економии, секоја одлука може да има влијание врз економијата од перспектива на односите со другите земји. Општо земено, правилниот даночен систем може да игра улога на ефективна алатка во борбата против нееднаквоста на приходите, што често се смета дека има негативни ефекти врз економската одржливост. Покрај тоа, Агендата за одржлив развој 2030 постави важна цел за намалување на нееднаквостите и обезбедување пристојна работа за сите, позиционирајќи ги во центарот на политиките дизајнирани за одржлив раст и развој. Меѓународната организација на трудот (МОТ) смета дека пристојната работа, со сите нејзини импликации, вклучително и намалувањето на нееднаквостите, не е само цел, туку и двигател на одржливиот развој. Главниот аргумент е дека

со зголемување на вработеноста и намалување на нееднаквостите, повеќе луѓе ќе имаат поголема куповна моќ, поттикнувајќи го растот и развојот на одржливите претпријатија (United Nations, 2015).

4.2. Прогресивното оданочување и буџетските приходи

Во модерни услови, различните даночни модели и системи се поврзани со различна реализација на буџетските, односно даночните приходи во земјите ширум светот. На глобално ниво, XX век беше поврзан со пораст на даночните приходи. Меѓутоа, на ниво на одделни земји се јавуваат големи разлики во даночните приходи, што дел се должат и на изборот на даночен модел во земјата. Како илустрација, даночните приходи во просек изнесувале 33% од БДП во 2010 година во OECD земјите, додека во помалку развиените земји овој сооднос се движи од 10% до 15% (Kiser & Karcicki, 2017). Ваквата дискрепанција може да се објасни на два начини. Првото објаснување го дава Вагнеровиот закон, според кој соодносот меѓу даночните приходи и БДП се зголемува како што се зголемува доходот по глава на жител во земјата (Easterley & Rebelo, 1993). Втора можна причина за ваквата разлика е различниот административен капацитет на државите за прибирање на даночните приходи. Според Слејтер (Slater, 2010), во ниско развиените држави отсутствуют механизми да се подобрат административните капацитети за наплата на даноците, што пак резултира во пониски даночни приходи.

Меѓутоа, освен дискрепанциите меѓу развиениот и неразвиениот свет, денес постојат разлики и во висината на даночните приходи и во развиените демократски држави. Разликите се најзабележливи помеѓу социјал – демократските држави како Данска и Шведска, од една страна, и либерално демократските држави како Соединетите американски држави и брзо растечките азиски економии. Најновите достапни податоци за висината на даночните приходи како процент од БДП во OECD државите е дадена во табелата во продолжение.

Табела 3. Даночни приходи и БДП (2020 година)

Држава	Даночни приходи / БДП (во %)
Данска	46,5
Франција	45,4
Белгија	43,1
Италија	42,9
Шведска	42,6
Австрија	42,1
Финска	41,9
Холандија	39,7
Грција	38,8
Норвешка	38,6
Германија	38,3
Луксембург	38,3
Словенија	36,9
Шпанија	36,6
Исланд	36,1
Полска	36,0
Унгарија	35,7
Португалија	34,8
Словачка	34,8
Естонија	34,5
Канада	34,4
Република Чешка	34,4
Велика Британија	32,8
Нов Зеланд	32,2
Латвија	31,9
Литванија	31,3
Израел	29,7
Кореа	28,0
Швајцарија	27,6
САД	25,5
Турција	23,9
Костарика	22,9
Ирска	20,2
Чиле	19,3
Колумбија	18,7
Мексико	17,9

Извор: OECD (2021)

Од табелата може да се забележи дека постојат нагласени разлики во висината на даночните приходи изразени како процент од БДП и во рамки на демократските земји ширум светот.

Имајќи предвид дека административните капацитети на овие држави за наплата на даноците не се разликуваат значајно, може да заклучиме дека разликите во висината на даночните приходи се должи на различните форми на демократски и економски институции кои постојат во овие земји, вклучувајќи го и системот на оданочување.

Доколку ги погледнеме првите три земји од листата (Данска, Франција и Белгија) може да забележиме нагласено користење на прогресивните даноци во нивните даночни системи. Даночните стапки за различните видови даноци се дадени во продолжение:

Табела 4. Даночни стапки кај данокот на добивка и персоналниот данок на доход во Данска, Франција и Белгија (2020 година)

Земја	Данок на добивка	Персонален данок на доход
Данска	Пропорционален данок 22%	Прогресивни даноци од 8% до 56,6% (вклучувајќи го и црковниот данок).
Франција	28% (ако приходот е < 250 милиони евра) 28% (ако приходот е > 250 мил евра и профит < 500.000 евра) 31%(ако приходот е > 250 мил евра и профит > 500.000 евра)	Прогресивни стапки од 0% до 45%, во зависност од брачниот и семејниот статус на индивидуата
Белгија	20% за МСП со профит < 100.000 евра 25% за сите останати	25% 40% 45% 50%

Извор: KPMG (2021)

Од друга страна, државите како Унгарија, Чешка, Естонија, Чиле, Мексико и други, покрај релативно пониските даночни приходи изразени како процент од БДП имаат и помалку нагласени прогресивни стапки или пропорционални даночни стапки кај данокот на добивка и персоналниот данок на доход. Во наредната табела се дадени даночните стапки на овие даноци во три земји: Унгарија, Естонија и Чиле.

Табела 5. Даночни стапки кај данокот на добивка и персоналниот данок на доход во Унгарија, Естонија и Чиле (2020 година)

Земја	Данок на добивка	Персонален данок на доход
Унгарија	Пропорционален данок 9%	Пропорционален данок 15%
Естонија	Пропорционален данок 20% (Нераспределениот профит не е предмет на оданочување).	Пропорционален данок 20%
Чиле	Пропорционален данок 27%	Прогресивен данок со стапки од 0% до 40%

Извор: KPMG (2021)

4.3. Прогресивното оданочување како коректор на негативни регресивни ефекти од индиректни даноци

Порамномерната распреелба на доходот е еден од најважните аргументи во корист на прогресивниот даночен систем. Прогресивниот даночен систем делува како алатка за прераспределба на доходот од повисоките кон пониските доходни групи. Ова го спречува проширувањето на јазот меѓу богатите и сиромашните. Некои тврдат дека морално право е да плаќаат за тоа оние кои можат да си дозволат да плаќаат повеќе даноци. Прогресивното оданочување ги намалува економските и политичките нееднаквости во општеството и е предуслов за побогато, похармонично и помалку конфликтно општество. Луѓето со ниски приходи треба да бидат компензирани и помогнати од оние кои заработуваат многу поради нивната привилегирана положба во општеството, барајќи државни привилегии без да носат придобивки за општеството, итн. Прогресивниот даночен систем им овозможува на владите да собираат средства од оние кои имаат најмногу, а со тоа придонесува за поправедно и попросперитетно општество. Овие даноци се користат за финансирање образование, здравствени услуги, помош за домување и други социјални програми за најсиромашните (Христовска & Спасова, 2018).

Соодветното прогресивно оданочување може да генерира повеќе приход за финансирање на создавање работни места и јавни инвестиции, намалување на дефицитите и намалување на притисокот врз другите буџетски области. Тоа помага да се ублажат неодамнешните и тековните трендови кон проширување на нееднаквоста во приходите и концентрацијата на богатството и враќање на општеството во заеднички просперитет. Прогресивното оданочување е евтин пристап за намалување на дефицитот и за разлика од повеќето други пристапи за намалување на дефицитот, е јавно прифатен. Ова значи дека прогресивното оданочување е

оправдано според даночниот закон и е економски мудро и политички изводливо. Важно е да се создаде поправеден систем, имено даночни реформи кои ќе ги балансираат можностите и ќе ги подобрат можностите за вработените, малите бизниси и семејства. Исто така, забележително е дека треба да се воведи гарантиран минимален приход ослободен од данок. Би било добро да се воведи прогресија и да се применат највисоките стапки само за оние кои заработуваат многу пари и оние кои остваруваат големи профити. Целта е правда и намалување на нееднаквоста, а крајна цел е намалување на сиромаштијата. Ова ќе го ревитализира пазарот на трудот и ќе ја подобри благосостојбата на најранливите категории граѓани, вклучително и семејствата од средната класа. Постојат наоди и извештаи од угледни институции кои покажуваат дека пропорционалното оданочување не ја оправдува главната причина за неговото воведување и ја нагласуваат потребата од национални даночни реформи. Националниот даночен систем не се користи само за финансирање на владините трошоци, туку дава можност и за прераспределба на приходите. Даночната правичност, исто така, стана поважна овие денови, бидејќи нееднаквоста може негативно да влијае на економскиот раст и политичката стабилност. Меѓутоа, за да се воведи прогресивно оданочување и да се намали нееднаквоста во приходите, потребна е силна владина волја и конзистентни политики. Даноците мора да играат улога во распределбата во општеството и да ја промовираат ефективната на политиките за социјални трансфери. Односно, она што се зема од богатите за да им се даде на сиромашните. Мерките вклучуваат социјална мобилност, зголемување и обезбедување на приход од даночно ослободување, ослободување од најсиромашните даночни обврзници и поддршка за самохрани мајки и деца со посебни потреби. Кога намалувањето на сиромаштијата и нееднаквоста се приоритет на фискалната политика, треба внимателно да ги одмериме даноците и трансферите за да го најдеме најдобриот начин за нивна евентуална промена. Затоа, даночната реформа треба да се спроведува паралелно со реформата на социјалната политика. (Христовска & Спасова, 2018)

5. Заклучок

Неприкосновеното функционирање на економските институции им овозможува на економските субјекти да остварат повисоки приходи и со тоа да обезбедат средства за задоволување на нивните лични потреби и достоинствен живот. Во принцип, економските институции кои ја олеснуваат размената и соработката меѓу индивидуите, резултираат во организации кои се поефикасни и повеќе ефективни. Одредени економски институции, исто така, можат да делуваат стимулирачки за користење на економиите од обем и понатамошна специјализација, што од друга страна, исто така делува поттикнувачки за развојот.

Основното прашање што беше предмет на истражување во овој труд е дали даноците можат да бидат третирали како економски институции, Даноците претставуваат вид на јавни приходи, кои државата ги прибира од даночните обврзници. Иако нивната примарна цел е фискална, односно собирање приходи за потребите на државата, сепак тие имаат и други дополнителни функции. Така на пример, истите се користат и како инструмент за редистрибуција на доходот и за ублажување на социјалните разлики меѓу населението, како и за зголемување на инвестициските фондови и други јавни потреби. Токму овие дополнителни функции создаваат различни шеми во однесувањето на економските агенти во однос на нивното производство и размената. Во случајот на прогресивното оданочување, се нагласуваат специфичните ефекти при распределбата на доходот, влијанието врз буџетските приходи, но и корекцијата на ефектите од индиректните даноци. Поради овие причини, прогресивното оданочување оправдано може да биде сместено во групата на економските институции.

Сепак, изборот на даночниот модел кој ќе се применува е суверено право на секоја држава. Државите независно одлучуваат кој вид на даночен систем најдобро одговара на нивните конституенти. Меѓутоа, треба да се има предвид дека потребата од транспарентност и отчетност во алокацијата на буџетските средства е особено нагласена при постоење на пропорционалниот даночен модел, како и контролен механизам да насочување на прибраните приходи кон ниско доходните групи на население.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

1. Acemoglu, D., Johnson, S., Robinson, J. (2001ang). „*Institutions as a fundamental cause of long-run growth*”, Handbook of Economic Growth eds. P. Aghion and S. Durlauf, North-Holland, National Bureau of Economic Research, Amsterdam;
2. Barrios, S., Ivaškaitė-Tamošiūnė, V., Maftai, A., Narazani, E., Varga, J. (2019). „*Progressive Tax Reforms in Flat Tax Countries*”, Eastern European Economics, Seville, Spain;
3. Easterley W, Rebelo S. (1993). Fiscal policy and economic growth: an empirical investigation. *J. Monet. Econ.* 32(3):417–58;
4. Gale, W., G., Samwick, A., A. (2014). „*Effects of Income Tax Changes on Economic Growth*”, Peter G. Peterson Foundation, Massachusetts, USA;
5. Godar, S., Paetz, C., Truger, A. (2014). „*Progressive tax reform in OECD countries: perspectives and obstacles*”, ILO Working, International Labour Organization;
6. Kiser, E., Karceski, M. (2017). „*Political Economy of Taxation*”, University of Washington, Seattle, Washington, USA;
7. Lehne, J., Mo, J., Plekhanov, A. (2014). „*What determines the quality of economic institutions? Cross-country evidence*”, European Bank for Reconstruction and Development, London, UK;
8. Li, W., Sarte, D-P. (2001) „*Growth effects of progressive taxes*”, Richmond Working paper No. 01-9, Richmond, USA.
9. Hall, R., and Jones, C. I. (1999). „*Why Do Some Countries Produce So Much More Output per Worker than Others?*“. *Quarterly Journal of Economics*, 114, 1, February, pp. 83-116.
10. Slater D. 2010. „*Ordering Power: Contentious Politics and Authoritarian Leviathans in Southeast Asia*“. Cambridge, UK/New York: Cambridge Univ. Press;
11. Steinmo, S., Tolbert, J., C. (1998). „*Do Institutions Really Matter?: Taxation in Industrialized Democracies*”, *Comparative Political Studies* 31, no. 2, 165–87, Moscow, Russia;
12. United Nations. (2015). „*Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development*”, United Nations, New York, USA;
13. Weller, E. C., Rao, M. (2010). „*Progressive Tax Policy and Economic Stability*”, *Journal of Economic Issues*, 44:3, 629-659;

14. Joumard, I., Pisy, M., Bloch, D. (2012), "*Tackling income inequality: The role of taxes and transfers*", OECD Journal: Economic Studies, vol. 2012/1;
15. Wiggins, S., Davis, J. (2006). „Economic Institutions”, IPPG Briefing Paper No. 3, IPPG Programme Office, IDPM, School of Environment & Development University of Manchester, Manchester, England, United Kingdom;
16. Zubalová, A., Geško, M., Borza, M. (2020). „*Effectivity Of Progressive Taxation From The Micro and Macroeconomic Perspective*”, DANUBE,11;
17. Pántya, J., Kovács, J., Kogler, C., Kirchler, E. (2016). Work performance and tax compliance in flat and progressive tax systems, *Journal of Economic Psychology*, 56, 262–273;
18. Дамеска, Л. (2020). „*Економија*“, Министерство за образование и наука на Република Северна Македонија, Скопје, С. Македонија;
19. Христовска, М., Б., Спасова, М. Т. (2018). „*Анализа на праведно оданочување*“, Аналитика, Скопје, С. Македонија;

КОРИСТЕНИ ВЕБ СТРАНИ:

- <https://www.britannica.com/topic/Winners-of-the-Nobel-Prize-for-Economics-1856936>;
- <https://www.econlib.org/library/Topics/HighSchool/EconomicInstitutions.html>;
- <https://www.e-ir.info/2012/09/19/the-importance-of-institutions-to-economic-development/>;
- <https://www.econlib.org/library/Topics/HighSchool/EconomicInstitutions.html>;
- <https://home.kpmg/xx/en/home/services/tax/tax-tools-and-resources/tax-rates-online/corporate-tax-rates-table.html>
- <https://home.kpmg/xx/en/home/services/tax/tax-tools-and-resources/tax-rates-online/individual-income-tax-rates-table.html>

Macedonian
POLITICAL SCIENCE
e Journal

MCMXCVII - MMXXII